

לחייב או לא לחייב? השתתפות הסטודנטים בסקרי ההוראה

ניצה דוידוביץ' ודן סואן², המרכז האוניברסיטאי אריאל

המחקר בחן הבדלים בהערכות שקיבלו המרצים בסקר ההוראה, כאשר ההשתתפות בסקר הייתה בחירה או חובה. נדגמו כל הקורסים של המרצים שלימדו במרכז האוניברסיטאי אריאל את אותו קורס בשנתיים העוקבות תשס"ט-תש"ע. בתשס"ט ההשתתפות בסקר הייתה בחירה, ובתש"ע - חובה. בנייתוח של כלל השאלונים ובכל אחת מהפקולטות בנפרד לא נמצא הבדל מובהק סטטיסטית בהערכות המרצים במדדים הערכה כללית של המרצה ואיכות ההוראה והיחס לתלמידים. המדד השני חושב כממוצע של ארבעה פריטים בשאלון. ממצא זה מפרך את הטענה ל"נקמה" של הסטודנטים עקב הטלת חובת השתתפות. בנייתוח של כלל השאלונים התקבל שוויון מלא בין הדירוגים של המרצים בשני המדדים הללו, ונמצא מתאם גבוה מאוד בין שני המדדים גם לכל אחת מהפקולטות בנפרד. כלומר ציון ההערכה הכללית של המרצה מייצג טוב את ארבעת הפריטים שנכללים במדד איכות ההוראה והיחס לתלמידים.

ניצה דוידוביץ'

דן סואן

חובות אקדמיות אחרות של הסטודנט, כלומר לחייב את הסטודנטים להשתתף במילוי שאלוני הסקר.

שינוי זה לווה בחשש של המרצים ואף בביקורת מצידם. הם טענו כי כפייה תפגע באוטנטיות של הדירוג ותגרום להטיה בדירוגם. מטרת מחקר זה הייתה לבדוק האם יש הבדלים בהערכת המרצים בסקר שההשתתפות בו היא חובה לעומת סקר שההשתתפות בו היא בחירה.

סקרי ההוראה האקדמית

שאלוני הערכת מרצים נכנסו לשימוש באקדמיה עוד בתחילת המאה הקודמת, אולם עלייה במעמדם וחשיבותם התרחשה בעיקר משנות ה-70 של המאה העשרים¹. במהלך השנים הוכרו השאלונים ככלי יעיל וחסכוני להערכת שביעות הרצון של הסטודנטים מההוראה, המאפשר שיפוט עבודת ההוראה של המרצים והצעת מסקנות אופרטיביות לשיפור ההוראה. השימוש בשאלונים נפוץ ביותר בארצות רבות, למרות מחלוקת הקיימת באשר לשימוש בתוצאות

לסקרי ההוראה יש חשיבות רבה בהערכת עבודתו של המרצה. המועצה להשכלה גבוהה (המל"ג) מעודדת את השימוש בסקרים אלו, והחל משנת הלימודים תשע"א הם מהווים חלק מדוח הערכת איכות המוגשת למל"ג על ידי המוסדות האקדמיים. הדוח מיועד לשימוש הוועדות הבין-לאומיות הבודקות את תהליך הערכת האיכות במחלקות השונות¹.

מילוי השאלונים במרכז האוניברסיטאי אריאל התבצע בעבר בכתב, בטפסים מודפסים שחולקו לסטודנטים במהלך אחד השיעורים האחרונים של הסמסטר. החל משנת הלימודים תשס"ח עברנו למילוי שאלוני הסקר באופן מקוון. למרות מאמצי שיווק וקידום מוטיבציה אצל הסטודנטים, נוכחנו לראות כי אחוזי ההשתתפות במילוי סקר ההוראה המקוון היו נמוכים ביותר (25%-30%). משום כך החלטנו לכרוך החל משנת הלימודים תש"ע את מילוי שאלוני הסקר באופן מקוון עם

1. ד"ר ניצה דוידוביץ', מנהלת היחידה לפיתוח והערכה אקדמית D.nitz@ariel.ac.il
2. פרופ' דן סואן, ראש המחלקה לסוציולוגיה soen@macam.ac.il

אשר לא ימלא את סקר ההוראה ויגיע ביום הבחינה, הוועדה קבעה כי על המשגיחים לתת לו את סקר ההוראה כדי שימלא באופן ידני. אם הסטודנט יסרב למלא את השאלון, יתאפשר לו להיבחן רק לאחר שיצהיר בכתב שאינו מוכן להשיב על השאלון. בפועל הדבר לא קרה.

כדי להימנע מבעיה חוקית היכולה להיווצר בשל מניעת זכותו של הסטודנט להיבחן, עוגנה החובה בתקנון המוסד. כך יצרנו את הלגיטימיות המשפטית.

הרצינו למחקר ושאלות המחקר

בעקבות החלת הליך החובה, חלק מחברי סגל העלו את ההשערה כי יש קשר בין דירוגי מרצים לבין המדיניות למילוי שאלוני הסקר, בחירה או חובה. הם חששו כי סטודנט שמחייבים אותו למלא את הסקר עלול "לנקום" במרצה בדרכים שונות: לא ישיב לשאלות ברצינות, יעיר הערות בוטות ויבטא את מחאתו בדירוג נמוך של המרצה. כלומר חיוב הסטודנטים להשתתף בסקר עלול לפגוע בהערכת המרצה. מכיוון שמחקרים רבים זיהו הבדלים בתוצאות של סקרי ההוראה בין תחומים אקדמיים שונים¹⁰, בדקנו במחקר זה גם הבדלים בין הפקולטות השונות בקשר לעניין זה. שאלות המחקר היו:

1. האם יש הבדלים בין דירוג מרצה המלמד את אותו קורס פעמיים, כאשר בפעם אחת מילוי השאלונים הוא בחירה ובפעם שנייה ההשתתפות היא חובה?
2. האם יש הבדלים בין הפקולטות השונות בתשובה לשאלה הראשונה?

הסקר כמדד תקף לקבלת החלטות יישומיות² כמו מתן קביעות, קידום ומינוי אקדמי³.

ההחלטות היישומיות הללו משפיעות באופן בלתי נמנע על שכר, על תפיסת היוקרה ועל אפשרויות העבודה, וקובעות במידה לא מבוטלת את מסלול התפתחות הקריירה של המרצה. השלכות אלו גורמות לכך שהשאלונים משמשים כנושא לביקורת רבה מצד הסגל האקדמי ומושא למחקרים רבים. אלו מבקשים לבחון את מהימנות השאלונים ותקפותם וכן את המידה שבה יש להעניק לתפישותיהם של סטודנטים כוח בהשפעה על הקריירה של אנשי אקדמיה.

על דרישת חובה ומתן אפשרות בחירה להשתתפות סטודנטים בסקר ההוראה

מרבית המוסדות האקדמיים רואים את ההשתתפות במילוי סקרי ההוראה כזכות של הסטודנט, הניתנת לו כדי להעריך את ההוראה בקורסים שאותם הוא לומד במטרה לתרום לשיפור איכות ההוראה. הזכות הזאת נתפסת באופן דומה לזכות ההצבעה של אזרח בבחירות.

הנתונים מראים כי במרבית המוסדות האקדמיים המעבר למילוי שאלונים באופן מקוון הביא לירידה משמעותית באחוז ההשתתפות של הסטודנטים, שכן כל סטודנט חופשי למלא את השאלון בזמנו וכרצונו. המוסדות האקדמיים שהתנסו בתופעה זו ניסו להתמודד עימה בדרכים שונות. כל זאת כדי להניע את הסטודנטים לממש את זכותם.

אחת הדרכים האפשריות לכך היא לחייב את הסטודנטים למלא את סקרי ההוראה. סקירת ספרות בנושא זה⁴ מראה שרק מעט מאוד מוסדות אקדמיים בחרו לחייב את הסטודנטים למלא את שאלוני הסקר. יש לשער שאחד הגורמים לכך הוא השקפה של זכות לעומת חובה⁵.

זיהינו כמה מוסדות אקדמיים שבחרו לחייב את הסטודנטים במילוי השאלונים. טענת מוסדות אלו היא כי רק חיוב מוביל לשיעורי השתתפות גבוהים, וכך בעצם תורם לקידום איכות ההוראה³. כך למשל באוניברסיטה טארטו שבאסטוניה⁶ נקבע כי "Filling out... the form is obligatory", ובקולג' TPM במלזיה⁷ נקבע כי:

It is obligatory for all students to participate in Teaching Evaluation Survey in order for the College to understand and to take steps in providing and improving on the teaching-learning it is offering.

לכן הגימוק לדרישת חובת מילוי סקר ההוראה הוא החשיבות של סקרי ההוראה והפוטנציאל שלהם לשיפור איכות ההוראה לטובת למידת הסטודנטים. גישה דומה מצאנו גם באוניברסיטת המבורג שבגרמניה⁸ ובאוניברסיטאות רבות באוסטרליה⁴. בחלק מהמקרים⁵ עלו תלונות של סטודנטים בדבר קשירת הזכאות להיבחן עם מילוי המשובים, ולכן עלה הצורך לבחון את ההשלכות האפשריות של הטלת השתתפות חובה על איכות התשובות והאותנטיות שלהן⁹.

הליך חיוב הסטודנטים להשתתף בסקר ההוראה

הוועדה המרכזת במרכז האוניברסיטאי באריאל החליטה לקראת סמסטר א' תש"ע לחייב את הסטודנטים למלא סקרי הוראה. הוועדה החליטה כי סטודנט שלא ימלא סקר הוראה עבור קורס מסוים, לא יורשה להיבחן במבחן הסופי של הקורס. סטודנט

מכון מופ"ת
מרכז למחקר ולפיתוח חינוכי
במסגרת ענפי חינוך והוראה במכללת

פורטל תוכן בהוראה והכשרת מורים
מס"ע
מופ"ת טובב עולם

פורטל מס"ע (מופ"ת טובב עולם): מאגר המידע החינוכי האיכותי ביותר בישראל לשירותכם!
<http://portal.macam.ac.il>

מכון מופ"ת הקים פורטל תוכן חינוכי המתמחה בתחומי הוראה, פדגוגיה, שיטות הוראה והכשרת מורים בישראל. בפורטל אלפי מקורות מידע איכותיים בחינוך.

מיוזם כרמיאל אלון בקורטא מס"ע

פורטל מס"ע הוא מאגר המידע החינוכי המקיף ביותר בישראל. מאגר זה מבוסס על איסוף, על סינון ועל עיבוד והפצה מתואמים של מקורות מידע חינוכיים ל"אגן ניקוז אחד" אינטגרטיבי.

תוכני הפורטל כוללים חדשות ועדכונים בכל הנוגע לנושאי חינוך והכשרת מורים בארץ ובעולם; מאמרים בנושאי חינוך מתקדמים כגון רפורמות בחינוך, שיטות הערכה בחינוך, תפיסות פדגוגיות בחינוך, פיתוח תכניות למידה מקוונות ומתוקשבות ועוד.

בפורטל מס"ע מידע רב ערך וחיוני עבור קהילת אנשי החינוך, למורים, לעוסקים בתחום הכשרת המורים, למרצים באקדמיה, לסטודנטים ועוד.

לעדכון חודשי, ללא תשלום, הקלידו כתובת דוא"ל
באתר פורטל מס"ע באינטרנט:
<http://portal.macam.ac.il>

המנוי לפורטל מס"ע - חינם!!

שיטת המחקר

מדגם

בשלב ראשון זוהו כל המרצים שלימדו את אותו הקורס (בקורס תואר ראשון) בשתי השנים העוקבות - תשס"ט ותש"ע, בסמסטר א' או ב'. סך הכול נמצאו 534 מרצים שלימדו בשתי השנים הללו ב-1,409 קורסים: 44.2% מהם שייכים לפקולטה למדעי החברה והרוח, 25.9% לפקולטה להנדסה, 16.3% לביה"ס למדעי הבריאות, 7.4% למדעי הטבע ו-6.2% לביה"ס לארכיטקטורה. בנייתו נכללו רק קורסים ששאלונייהם מולאו על ידי ארבעה סטודנטים לפחות. אם בשנה מסוימת השיבו לשאלון פחות מארבעה סטודנטים, הורדו מהניתוח גם את הקורס המקביל שבשנה האחרת, אפילו אם מספר הסטודנטים שמילאו את השאלון בקורס זה היה גדול מארבעה. בשנת תשס"ט מולאו 46,025 שאלונים, ובשנת תש"ע - 103,164 שאלונים. העלייה במספר השאלונים היא תוצאה של הטלת חובת ההשתתפות.

עיבודים סטטיסטיים

כדי להשיב על שתי שאלות המחקר עבור כל אחד משני המדדים, נערך לכל מדד מבחן שונות חד-כיווני לפי פקולטה, עם מדידות חוזרות עבור מדיניות ההשתתפות. לבדיקת מקור ההבדלים בין הפקולטות ומקורות האינטראקציות נעשה שימוש במבחן בונפרוני (Bonferroni), המשתמש בשונות הטעות מתוך ניתוח השונות ולוקח בחשבון את מספר ההשוואות שנעשות בין שני מועדי הסקר¹¹.

ממצאים

בטבלה מס' 1 מוצגים ממוצעים וסטיות תקן של שני המדדים לפי פקולטה ומדיניות ההשתתפות. בטבלה מס' 2 מוצגות תוצאות מבחני השונות.

טבלה מס' 1: ממוצעים וסטיות תקן של ההערכה הכללית בכל אחד משני המדדים, לפי מדיניות ההשתתפות ופקולטה

המדד	פקולטה	מספר הקורסים	מדיניות ההשתתפות		סה"כ		
			בחירה	חובה	מוצע	סה"כ	
			מוצע	סה"כ	מוצע	סה"כ	
הערכה כללית של המרצה בקורס	ארכיטקטורה	87	3.98	0.72	4.05	0.58	4.01
	מדעי הבריאות	229	4.31	0.56	4.21	0.52	4.26
	הנדסה	365	4.04	0.66	4.02	0.57	4.03
	מדעי החברה והרוח	624	4.21	0.60	4.15	0.54	4.18
	מדעי הטבע	104	4.04	0.66	4.08	0.59	4.06
סה"כ		1,409	4.16	0.63	4.11	0.55	4.11
איכות ההוראה והיחס לתלמידים	ארכיטקטורה	87	3.91	0.72	3.96	0.58	3.94
	מדעי הבריאות	229	4.33	0.56	4.22	0.52	4.27
	הנדסה	365	4.04	0.66	4.00	0.57	4.02
	מדעי החברה והרוח	624	4.23	0.60	4.17	0.54	4.20
	מדעי הטבע	104	4.07	0.66	4.09	0.59	4.08
סה"כ		1,409	4.16	0.60	4.11	0.52	4.10

מהלך המחקר

סקר ההוראה המקוון התקיים במשך שלושה שבועות. במהלך שלושת השבועות נשלחו מדי שבוע תזכורות לסטודנטים שעדיין לא מילאו את השאלונים. בשלושת הימים האחרונים של הסקר נשלחו תזכורות מדי יום. התזכורות כללו גם הסברים על חשיבות המילוי של שאלוני הסקר ועל התועלת שצומחת לסטודנטים מההשתתפות בסקר. ביום המבחן של קורס מסוים קיבלו משגיחי הבחינה רשימה של שמות התלמידים שלא מילאו את שאלון הסקר של הקורס. כשהגיעו הסטודנטים האלה להיבחן, הם קיבלו שאלונים מודפסים של הסקר, והיה עליהם למלאם לפני שקיבלו את שאלון המבחן. שאלונים אלו לא נלקחו בחשבון בנייתוחים המדווחים כאן (הסטודנטים לא ידעו על כך).

מהתוצאות המוצגות בטבלה עולה כי אין הבדלים מובהקים עבור כל אחד משני המדדים בהקשר של מדיניות ההשתתפות. ממצא זה נותן תשובה שלילית לשאלת המחקר הראשונה, ומשמעותו שבאופן כללי, בכל הפקולטות, אין הבדלים בדירוג המרצים, בין שהסטודנטים ממלאים את השאלונים מבחירה ובין שמחובה המוטלת עליהם.

ממצא לוואי מעניין העולה מטבלה מס' 1 הוא שבממוצע על חמש הפקולטות, יש שוויון כמעט מלא בממוצעי הדירוג של המרצים לגבי כל אחד משני המדדים עם סטיות תקן קרובות מאוד (ממוצע 4.11 לעומת 4.10, סטיית תקן 0.53 לעומת 0.50). מכאן שהפריט הערכה כללית של המרצה בקורס מייצג היטב את ארבעת הפריטים האחרים בשאלון, הנכללים יחדיו בממד איכות ההוראה והיחס לתלמידים.

כלי המחקר

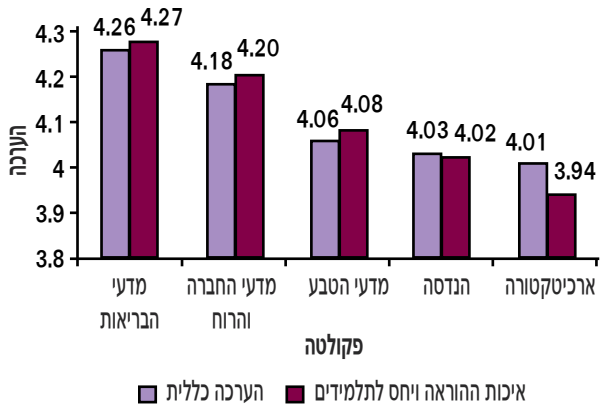
שאלון הסקר כלל פריט גלובלי, הערכה כללית של המרצה בקורס, וארבעה פריטים שעסקו בהיבטים של ההוראה: מבנה וארגון הקורס, בהירות ההרצאות, עידוד הסטודנטים לשאול שאלות ויחס המרצה לסטודנטים. כדי לצמצם את מספר המשתתפים, נעשה ניתוח גורמים לארבעת הפריטים של היבטי ההוראה בשיטת Varimax, לכל שנה בנפרד, וממצא גורם אחד שכלל את ארבעת הפריטים הללו. גורם זה הסביר 81% מהשונות בתשס"ט ו-86% מהשונות בתש"ע. כינונו גורם זה בשם איכות ההוראה והיחס לתלמידים. כלומר לבדיקת שאלות המחקר השתמשנו בשני מדדים: הפריט הגלובלי הערכה כללית של המרצה בקורס וממוצע הדירוג של ארבעת הפריטים האחרים, איכות ההוראה והיחס לתלמידים.

טבלה מס' 2: ניתוחי שונות של שני המדדים לפי מדיניות ההשתתפות ופקולטה

F	אפקטים	המדד
*9.84	פקולטה	הערכה כללית של המרצה בקורס
0.86	מדיניות ההשתתפות	
2.45	מדיניות X פקולטה	
*16.19	פקולטה	איכות ההוראה ויחס לתלמידים
3.16	מדיניות ההשתתפות	
2.51	מדיניות X פקולטה	

* p<0.001

מהתוצאות המוצגות בטבלה עולה כי אין אינטראקציה לפי פקולטה ומדיניות ההשתתפות. ממצא זה נותן תשובה שלילית לשאלה השנייה, ומשמעותו שאין הבדלים בין הפקולטות בהקשר של שאלת המחקר הראשונה. נמצאו הבדלים מובהקים סטטיסטית בדירוג המרצים בכל אחד משני המדדים, לפי פקולטה. תרשים מס' 1 מציג את ממוצע שני המדדים עבור כל פקולטה (הנתונים לקוחים מטבלה מס' 1).

תרשים מס' 1: ממוצע הדירוג בכל הקורסים בשני המדדים, לפי פקולטה

מתרשים מס' 1 ומטבלה מס' 2 עולה כי הדירוג הממוצע של שני המדדים בפקולטה למדעי הבריאות (4.26) ובפקולטה למדעי החברה והרוח (4.19) גבוה יותר באופן מובהק סטטיסטית מאשר בשלוש הפקולטות האחרות: מדעי הטבע (4.07), הנדסה (4.02) וארכיטקטורה (3.97).

בטבלה מס' 3 מוצגות תוצאות מבחן בונפרוני לבדיקת הבדלים בין הפקולטות בכל אחד משני המדדים.

טבלה מס' 3: תוצאות מבחן בונפרוני לבדיקת הבדלים בין הפקולטות - ממוצע הפרשי ממוצעים בין כל שתי פקולטות

מדעי הטבע	מדעי החברה והרוח	הנדסה	מדעי הבריאות	פקולטה	
-0.05	*-0.17	-0.02	*-0.25	ארכיטקטורה	הערכה כללית של המרצה בקורס
*0.20	*0.08	*0.23		מדעי הבריאות	
-0.03	*-0.15			הנדסה	
*0.12				מדעי החברה והרוח	
				מדעי הטבע	
*-0.15	*-0.26	-0.08	*-0.34	ארכיטקטורה	איכות ההוראה ויחס לתלמידים
*0.19	*0.08	*0.26		מדעי הבריאות	
-0.07	*-0.18			הנדסה	
*0.12				מדעי החברה והרוח	
				מדעי הטבע	

* p<0.05

ההבדלים העיקריים שעולים מטבלה מס' 1 וטבלה מס' 3 הם: הדירוג הממוצע של שני המדדים בפקולטה למדעי הבריאות גבוה יותר באופן מובהק סטטיסטית מאשר בשאר ארבע הפקולטות. כמו כן, הדירוג של שני המדדים בפקולטה למדעי החברה והרוח גבוה יותר מאשר בהנדסה, בארכיטקטורה ובמדעי הטבע. לבסוף, עבור איכות הוראה ויחס לתלמידים נמצא כי הדירוג הממוצע בפקולטה למדעי הטבע גבוה מאשר בארכיטקטורה.

סיכום ודין

ממצאי מחקר זה מפריכים את הטענה של הטיה שמקורה בנקמה של הסטודנט במרצים במקרה של הטלת דרישת חובה במילוי שאלוני סקר ההוראה. דבר זה נמצא נכון גם באופן נפרד לכל אחת מהפקולטות שהשתתפו במחקר זה. ממצאי המחקר מלמדים אותנו כי החשש בנוגע להטלת חובת השתתפות בסקר ההוראה אינו מוצדק. ממחקר זה ניתן להסיק כי הסטודנטים מבינים את חשיבות הנושא והם משיבים בהתאם לצו ליבם. שקלנו את הנושא של חיוב הסטודנטים גם מבחינה אתית. לפנינו עמדו שתי אפשרויות: מצד אחד, האמונה שהדבר הנכון ביותר, האידיאלי, הוא לפעול מתוך רצון ולא מתוך חובה - מה שהביא בפועל לאחוזי השתתפות נמוכים חרף כל מלאכת השיווק; ומצד האחר - האמונה שהמשוב הוא כלי בעל חשיבות רבה, ולעתים אף מכרעת, לחברי הסגל. באחוזי השתתפות גבוהים נוספים למשוב היבטים של נראות, שקיפות ואחריות כלפי הסגל.

ממצאי מחקר זה מפריכים את הטענה של הטיה שמקורה בנקמה של הסטודנט במרצים במקרה של הטלת דרישת חובה במילוי שאלוני סקר ההוראה

- 1 חטיבה, נ' (2008). מיתוסים ועובדות לגבי סקרי הוראה על ידי הסטודנטים. על הגובה 7, 13-14.
- 2 Rindermann, H., & Schofield, N. (2001). Generalizability of multidimensional student ratings of university instruction across courses and teachers. *Research in Higher Education*, 42(4), 377-399.
- 3 Ehie, I., & Karathanos, D. (1994). Business faculty performance evaluation based on the new AACSB accreditation standards. *Journal of Education for Business*, 69(5), 257-262.
- 4 Neumann, R. (2001). A decade of student evaluation of teaching: A case study of an evolving system. *Journal of Institutional Research*. Retrieved on 31 October 2010 from: <http://www.aair.org.au>
- 5 Raynovich, G.J., & Schwery, L. (2005). Evaluating and documenting teaching effectiveness: Challenges and opportunities. School of Pharmacy and Health Professions, Working Paper. Retrieved on 31 October 2010 from: <http://spahp2.creighton.edu/offices/OfficeOffFacultyDevelopment/share/sharedfiles/UserFiles/File/TEP/Evaluating%20and%20Documenting%20Teaching%20EffectivenessJan17-05FIN.pdf>
- 6 <http://www.ut.ee>
- 7 <http://www.tpmcollege.edu.my>
- 8 <http://www.tu-harburg.de>
- 9 Cochran, T., Coppard B., Gabriel, L., Furze, J., Keefner, K., Lenz, T., Monaghan, M., Raynovich G.J., Schwery, L., & Hayes, M. (2005). Evaluating and Documenting Teaching Effectiveness: Challenges and Opportunities School of Pharmacy and Health Professions. Working Paper. January 17, 2005. Retrieved on: 31 October 2010 from: <http://spahp2.creighton.edu/offices/OfficeOffFacultyDevelopment/share/sharedfiles/UserFiles/File/TEP/Evaluating%20and%20Documenting%20Teaching%20EffectivenessJan17-05FIN.pdf>
- 10 Hativa, N., & Marincovich, M. (1995) (Eds.). Disciplinary differences in teaching and learning: Implications for practice. *New Directions for Teaching and Learning*, 64. San Francisco: Jossey-Bass Inc.
- 11 http://pelegirit.blogspot.com/2009/07/blog-post_17.html
- 12 חטיבה, נ' (2003). האם המרצים במדעי הרוח והאמנויות טובים יותר מעמיתיהם במדעים המדויקים, בהנדסה ובניהול. על הגובה 2, 38-40.
- 13 Biglan, A. (1973). The characteristics of subject matter in different academic areas. *Journal of Applied Psychology*, 57(3), 195-203.
- 14 Neuman, Y., & Neuman, L. (1983). Characteristics of academic areas and students' evaluation of instruction. *Research in Higher Education*, 19(3), 323-334.

בסופו של דבר החלטנו שהחשיבות וההשלכות של תוצאות סקרי ההוראה דורשות כי החובה והזכות יהפכו לאחד. בנוסף לכך עמדה לנגד עינינו בקשת המל"ג בחמש השנים האחרונות, לשמוע את קולם של התלמידים בתהליכי הערכת איכות ולקבל את דוחות המשובים.

מניסיונו, אנו מאמינים שאם אנו רוצים ליישם את תוצאות סקרי ההוראה יש להחליט החלטה ברורה כלל-מערכתית - האם סקר ההוראה הוא זכות או חובה. בתקנון זכויות הסטודנט ניתן לציין גם חובות, כמו חובת המשוב. ממצאי מחקר זה מחזקים את הרצון לחייב את הסטודנטים במילוי סקר ההוראה. זאת לא מתוך ביטול רצונו החופשי של הסטודנט, אלא מתוך כיבודו; לא מתוך התעלמות מזכויותיו, אלא מתוך הכרה בהן.

המחקר זיהה הבדלים בדירוגי המרצים בפקולטות השונות. ממוצעי הדירוגים הגבוהים ביותר הם בפקולטה למדעי הבריאות ובפקולטה למדעי החברה והרוח, והנמוכים ביותר הם בפקולטות למדעי הטבע, הנדסה וארכיטקטורה. חטיבה¹² מציעה כמה השערות בדבר העקביות העולה ממחקרים רבים בארץ ובעולם באשר להבדלים בדירוגים הממוצעים של הפקולטות השונות. חלק מהסיבות יכולות להיות קשורות לגורמים התלויים באופי החומר המועבר בקורס - קורסים כמותיים או קורסים שהם בעלי אופי סדרתי-היררכי מדורגים נמוך יותר. סיבות אפשריות לכך הן: ייתכן שהסטודנטים לא שולטים במידה מספקת בחומר הקודם שעליו מתבסס הקורס; במקרים רבים הקורסים במקצועות הסדרתיים עמוסים בתוכן, וכדי ללמד את כל החומר (בין היתר כדי להניח את היסוד לקורס הבא) המרצה חייב להתקדם בקצב מהיר ואינו יכול להרשות לעצמו להתאים את קצב ההוראה ליכולת ההבנה של הסטודנטים. דברים אלו גורמים לאי-שביעות רצון של הסטודנטים ולדירוג נמוך של המרצים. מחקרים שבדקו הבדלים בין פקולטות העלו כי תחומים אקדמיים שונים דורשים שיטות שונות של הוראה ולמידה¹², ולכן ניתן להסביר את ההבדלים בהערכות בין הפקולטות בהבדלים בדרכי ההוראה והלמידה הנדרשים בהן¹³. מכאן עולה הצורך להביא בחשבון הבדלים בין-תחומיים אקדמיים בעת הערכת המרצים¹⁰ ובעת קיום פעילויות לקידום ההוראה במוסד. ממצא לוואי מעניין למחקר זה הוא שהדירוג על ההערכה הכללית של המרצה שווה לממוצע הדירוג של ארבעת הפריטים האחרים בשאלון המסוים הנהוג אצלנו. לכן למטרות של קבלת החלטות הקשורות למרצה מסוים, מספיק לדווח על דירוגו בהערכה הכללית⁹.

מגבלות המחקר

מחקר זה נערך במוסד אקדמי יחיד. אנו ממליצים על מחקרי המשך במוסדות אקדמיים נוספים ומסוגים שונים, אף על פי שכמעט שאין מוסדות שמיישמים מדיניות זו באופן מלא. אנו ממליצים להציע למוסדות לנסות לחייב תלמידי מחלקה מסוימת למלא את השאלונים ולבדוק בקנה מידה קטן יותר את ההשלכות של שיטת החיוב במשוב. עוד אנו מציעים לבדוק מהן הסיבות שגורמות לחלק מהסטודנטים לסרב להשיב על הסקר במלואו.